

การวิเคราะห์ชื่อคลองในเขตพระนคร

ในอดีตคนไทยผูกพันกับแม่น้ำลำคลองมากผู้คนมักสร้างบ้านเรือนให้อยู่ติดกับแม่น้ำเพื่อสะดวกในการอุปโภคบริโภคจับจ่ายซื้อของและการคมนาคมซึ่งในสมัยก่อนจะมีเรือพายไปมาไม่ขาดมีเรือพวงเรือโยงบรรทุกลินค้าเพื่อไปจำหน่ายในจังหวัดต่างๆบางแห่งใช้แพขายสินค้าต่อเนื่องกันไปตามฝั่งแม่น้ำทำให้บริเวณโดยรอบคึกคักดูมีชีวิตชีวาถือได้ว่าแม่น้ำลำคลองมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อนแต่ในปัจจุบันชีวิตความเป็นอยู่ตามแม่น้ำลำคลองเริ่มเงียบเหงาเพราะแม่น้ำลำคลองไม่เป็นทางสัญจรไป-มาเหมือนอย่างแต่ก่อนการใช้รถใช้ถนนได้รับความนิยมมากกว่าเพราะรวดเร็วและสะดวก

กรุงเทพมหานครนับเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางการปกครองมีศาสนสถานหรือโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสถานที่ท่องเที่ยวมากมายซึ่งในอดีตกรุงเทพมหานครนับเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำโดยเฉพาะในเขตพระนคร ผู้คนสัญจรไปมาทั้งทางเรือและจับจ่ายซื้อของรวมถึงชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายในไทยกรุงเทพมหานครตั้งอยู่บนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยามีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน จึงมีแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก และมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป

ผู้ศึกษาจึงสนใจและประสงค์ที่จะศึกษาการตั้งชื่อคลองในเขตพระนครซึ่งมีทั้งหมด 94 คลองโดยพิจารณาจากโครงสร้างรูปแบบการเรียงคำและความหมายของคำที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมหรืออิทธิพลที่มีต่อการตั้งชื่อคลอง

โครงสร้างรูปแบบการเรียงคำ

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการเรียงคำของชื่อคลองแบ่งได้เป็น 4 แบบได้แก่ “คำหลัก” “คำหลัก+คำขยาย” “คำหลัก+คำหลัก”และ “คำขยาย+คำหลัก” ดังต่อไปนี้

1. คำหลักพบทั้งหมด 18 คลองได้แก่กรวยตลาด วัวซุงเตยอรชร จันกุ่มถนนกะจะ หลอด สาทร ประปา พลับพลา อังไฉ่ สัมปออย หลอแหล สีสลม
2. คำหลัก + คำขยายพบทั้งหมด 60 คลองได้แก่ศาลเจ้าเก่า บ้านใหม่บางกะปิ บางซื่อ บางลำพูบางนาบางคอแหลม บางขวาง บางกระสันบางขุนพรหมบางทองหลวง บางกระบือบางตลาด บางซื่อน บางเขน บางเขนใหม่ บางบัว บ้านญวน บ้านม้าบ้านหล่อ วัดเทพธิดาวัดราชบพิรวัดตรีทศเทพ วัดใหม่วัดน้อยวัดส้มเกลี้ยง วัดราชาธิวาสวัดมกุฏกษัตริย์วัดโสมนัสวิหาร วัดศรีบุญเรือง วัดเทพศิรินทร์ วัดเสนาหิน วัดปทุมคงคา วัดสระบัววัดยานนาวาวัดรังษีวัดบวรนิเวศน์วัดคอกหมูวัดสมณานัมบริหาร วัดปรีณายกหัวลำโพง หัว

ลำโพงเก่า สวนน้อยสวนหลวงนางสีนางหงษ์ ซ่องนนทรีย์ ซื่อหน้า พระโขนง ท่าวาสุกรีฆ่าเด็กลาดพร้าว
ชวดใหญ่คูเมืองเดิมประเวศบุรีรัมย์ ลำพังพวย พญาเวทิกพญาไทลำปรักทรงกระเทียม

3. คำหลัก + คำหลักพบทั้งหมด 10 คลอง ได้แก่ ฝัดสิ่งหัตโตข้างกรมช่างแสงข้างป่าช้าเงินรอบกรุง ซ้างบ้าน
หมอเฮียโองอ่าง ผดุงกรุงเกษมน้ำแก้วสามวา สามเสน

4. คำขยาย + คำหลักพบทั้งหมด 6 คลอง ได้แก่ มหานาค แสนเสบ จุลนาค ราชดำริ เปรมประชากร ซ้างวัด
ใหม่

สามารถสรุปได้จากตารางต่อไปนี้

รูปแบบการเรียงคำ	ความถี่ที่พบ	ค่าเฉลี่ยร้อยละ
1. คำหลัก	18	19.14
2. คำหลัก+คำขยาย	60	63.82
3. คำหลัก+คำหลัก	10	10.63
4. คำขยาย+คำหลัก	6	6.38

จากตารางแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของชื่อส่วนใหญ่วางคำหลักหน้าคำขยายมากที่สุดถึงร้อยละ
63.82 รองลงมาคือคำหลักคิดเป็นร้อยละ 19.14 ตามด้วยคำหลักกับคำหลักคิดเป็นร้อยละ 10.63 สุดท้าย
คือคำขยายวางไว้หน้าคำหลักคิดเป็นร้อยละ 6.38

ความหมายของชื่อคลอง

จากการแปลความหมายของชื่อคลอง โดยอ้างอิงจากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานสามารถ
วิเคราะห์แยกหมวดหมู่ความหมายได้ดังนี้

1. ลักษณะทางภูมิศาสตร์ชื่อคลองมีคำที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคลองคือคำว่า "บาง" หมายถึง น. ทาง
น้ำเล็กๆ, ทางน้ำเล็กๆที่ไหลขึ้นลงตามระดับน้ำในแม่น้ำลำคลองหรือทะเล; ตำบลบ้านที่อยู่หรือเคยอยู่ริม
บางหรือในบริเวณที่เคยเป็นบางชื่อคลองที่มีคำว่าบางอาจบอกลักษณะขนาดของคลองหรือตั้งชื่อคลอง
ตามตำบลบ้านอีกที่พบทั้งหมด 14 คลองได้แก่

บางกะปิ - กะปิ หมายถึง ของเค็มทำด้วยเคยกับเกลือ โขลกและหมักไว้ ใช้ปรุงอาหาร มีข้อสันนิษฐาน 3 ข้อ
(ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, 2554, น.45) คือ

1. พื้นที่นี้แต่เดิมอุดมสมบูรณ์ด้วยกุ้งเล็กๆมากมายประชาชนจึงนิยมนำมาทำกะปิกันมาก

2. มาจากคำว่า "กระบี่" ที่แปลว่าลิงเพราะพื้นที่นี้เคยเป็นป่าทึบและมีลิงมาก

3. มาจากชื่อหมวก "กะปิเยาะห์" ของชาวมุสลิมเนื่องจากพื้นที่นี้มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่มาก

บางซื่อ - ซื่อ หมายถึง ว. ตรง, ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม, ไม่คดโกง

บางคอแหลม - คอ หมายถึง น. ส่วนของร่างกายที่ต่อศีรษะกับตัว, ส่วนของภาชนะที่คอดอยู่ระหว่างตัวกับปากส่วนคำว่า แหลม หมายถึง ว. มีปลายเสี้ยมคม

บางขวาง - ขวาง หมายถึง ก. กีดกัน, สกัด

บางกระสั้น - กระสั้น หมายถึง ก. คะนั่ง, คิดผูกพันอยู่, มีใจจดจ่ออยู่

บางลำพู - ลำพู หมายถึง น. ชื่อไม้ต้นชนิด Sonneratiacaseolaris ขึ้นในที่น้ำกร่อย มีรากหายใจออกขึ้นเหนือดินในแนวตั้งสาเหตุมาจากพื้นที่ในบริเวณนั้นมีต้นลำพูมาก

บางทองหลวง - ทองหลวง หมายถึง น. ชื่อไม้ต้นหลายชนิดในสกุล Erythrina

บางกระบือ-กระบือ หมายถึง น. ควาย แสดงถึงประวัติความเป็นมาของพื้นที่บริเวณนี้ในอดีตสมัยอยุธยาเป็นทุ่งโล่งสลัดกับป่าละเมาะเป็นถิ่นที่อยู่ของควายป่าเป็นฝูงจำนวนมาก

บางตลาด-ตลาด หมายถึง น. ที่ชุมนุมเพื่อซื้อขายของต่างๆ

บางนา-นา หมายถึง น. พื้นที่ราบทำเป็นคันกันน้ำเป็นแปลงๆ สำหรับปลูกข้าวเป็นต้น ในอดีตเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา(สาวิตรี ตลับแป้น, 2551)

บางซ่อน-ซ่อน หมายถึง ก. ปิดมิดไว้ไม่ให้เห็น, หลบไว้ในที่ลับตา

บางเขน-หมายถึง น. เครื่องปิดป้องศัตรารูช รูปกลมคล้ายกระทะ ทำด้วยโลหะ

บางเขนใหม่- เขน หมายถึง น. เครื่องปิดป้องศัตรารูช รูปกลมคล้ายกระทะ ทำด้วยโลหะ ส่วนคำว่า ใหม่ หมายถึง ว. เพิ่งมี, ไม่ใช่เก่า

บางบัว - บัว หมายถึง น. ชื่อเรียกไม้้ำหลายชนิดหลายสกุลและหลายวงศ์ ใบเป็นแผ่นกลม

2. ศาสนาชื่อคลองตั้งตามชื่อวัดที่คลองไหลผ่าน คำว่า "วัด" หมายถึง น. สถานที่ทางศาสนาแสดงให้เห็นว่าศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของคนไทยและความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาพบทั้งหมด 21 คลองได้แก่

วัดเทพธิดา-เทพธิดา หมายถึง น. นางฟ้า, เทวดาผู้หญิง รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ สร้างให้กับ 'พระราช-ธิดา' ผู้เป็นที่รักซึ่งคำว่า "เทพธิดา" ในชื่อวัดนี้หมายถึง พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ

วัดราชบพิธ – ราชบพิธ หมายถึงพระอารามที่พระเจ้าแผ่นดินสร้างเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นวัดประจำรัชกาล (TuiLaksi, 2556)

วัดตรีทศเทพ – ตรีทศเทพ หมายถึงวัดที่เทพสามองค์สร้าง ซึ่งหมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชโอรสทั้งสองคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิษณุนาถนิภาธร และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาสที่ได้ร่วมกันสร้างวัด

วัดใหม่ - ใหม่ หมายถึง ว. เฟื่องมี, ไม่ใช่เก่า

วัดน้อย – น้อย หมายถึง ว. ไม่มาก, ด้อยกว่าความสำคัญหรือเป็นรอง

วัดส้มเกลี้ยง – ส้มเกลี้ยง หมายถึง น. ไม่เมืองร้อนตระกูลส้มชนิดหนึ่ง

วัดราชาธิวาส – ราชาธิวาส หมายถึงที่ประทับของพระราชสาสน์นิชฐานกันว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยละโว้(หนุ่ม ลูกทุ่ง, 2548)

วัดมกุฏกษัตริย์ – เป็นชื่อตามพระปรมาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(น้องพลอย, 2558)

วัดโสมนัสวิหาร–พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติและอุทิศพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีพระบรมราชเทวี(น้องพลอย, 2558)

วัดศรีบุญเรือง – ศรี หมายถึง น. ความเจริญ, สิริมงคล คำว่า บุญ หมายถึง น. ความสุข ส่วนคำว่า เรือง หมายถึงว. มีแสงน้อยๆ

วัดเทพศิรินทร์– พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง เพื่ออุทิศเป็นพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีผู้เป็นพระราชชนนี

วัดสระบัว – สระ หมายถึง น. แอ่งน้ำขนาดใหญ่ ส่วนคำว่า บัว หมายถึง น. ชื่อเรียกไม้่น้ำหลายชนิดหลายสกุลและหลายวงศ์ใบเป็นแผ่นกลมเนื่องจากมีสระบัวใหญ่

วัดปทุมคงคา – ปทุม หมายถึง น. บัวหลวง ส่วนคำว่า คงคา หมายถึง น. แม่น้ำ

วัดเสนาหिन– เสา หมายถึง น. ท่อนไม้สำหรับใช้เป็นหลักหรือรองรับสิ่งอื่น ส่วนคำว่า หิน หมายถึงน.ของแข็งที่ประกอบด้วยแร่ชนิดเดียวหรือหลายชนิด เนื่องจากมีเสนาหินตั้งอยู่ก่อนแล้ว ๒ เสาเข้าใจว่าคงปักไว้ตั้งแต่สมัยอยุธยาในรัชกาลของพระเจ้าอยู่หัว

วัดยานนาวา– ยานนาวา หมายถึงน. พาหนะคู่จ่าเภาในการที่จะนำพาเวไนยสัตว์ให้ข้ามพ้นโอชะสงสาร (พระมหาวิมลวีรญาณ, ม.ป.ป.)

วัดรังษี– รังษี หมายถึงน. ผู้มีแสงสว่างและอำนาจ,ผู้ยิ่งใหญ่

วัดบวรนิเวศน์– บวร หมายถึง ว. ประเสริฐ, ราชาศัพททำนายานามเกี่ยวกับวังหน้า ส่วนคำว่า นิเวศน์ หมายถึงน. ที่อยู่ ผู้สร้างคือ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

วัดคอกหมู– คอก หมายถึง น. ที่ล้อมขังสัตว์บางชนิด ส่วนคำว่า หมู หมายถึง น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิดเป็นสัตว์กีบคู่ ตัวอ้วน จมูกและปากยื่นยาว สมัยก่อนพื้นที่บริเวณนี้ชาวจีนใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงหมูขายจนร่ำรวย

วัดสมณานัมบริหาร– สมณานัม หมายถึง พระภิกษุชาวญวน ส่วนคำว่า บริหารหมายถึง ก. ดำเนินการ สมัยก่อนคนญวน อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในเมืองไทยและมีการสร้างวัดขึ้น (Sitthi, 2552)

วัดปริณายก - ปริณายก หมายถึงน. หัวหน้า, ผู้เป็นใหญ่

บางขุนพรหม – เป็นชื่อของพระสมเด็จ

3.ที่ตั้งหรือตำแหน่งชื่อคลองมีคำที่บอกตำแหน่ง คือคำว่า “ข้าง” หมายถึง น. ใกล้, ริม และคำว่า “รอบ” หมายถึง การบรรจบถึงกัน พร้อมกับสถานที่ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง พบทั้งหมด4 คลอง ได้แก่

ข้างกรมช่างแสง–กรมช่างแสงเป็นสถานที่เก็บอาวุธของทหาร

ข้างป่าช้าจีน- ป่าช้าจีนเป็นป่าหรือที่ซึ่งจัดไว้เป็นที่เผาศพของชาวจีน

ข้างบ้านหมอเฮ้ย– โทมัสเฮย์เวิร์ดเฮย์เป็นนายแพทย์ชาวอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทยผู้อำนวยการและอาจารย์สอนวิชาแพทย์คนแรกของโรงพยาบาลศิริราช

รอบกรุง –อยู่รอบเมืองหลวง

4. พื้นที่ เขตหรือแขวงในกรุงเทพ ชื่อคลองพบทั้งหมด5คลอง ได้แก่

สาทร– สาทร หมายถึง ก. เอื้อเฟื้อ, เอาใจใส่ มาจากชื่อ หลวงสาทรราชายุกต์ ผู้จัดตั้ง บริษัทขุดคลองและคูนาสยามร่วมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (มาลัยวรรณจันทร์ และนิรชา ชินพันธ์, 2554)

สีลม– สีลม หมายถึง น. ชื่อเครื่องสีข้าวซึ่งใช้กำลังลมหมุนใบพัดให้หมุนเครื่องจักร ชาวต่างประเทศได้นำเครื่อง"สีลม"ซึ่งใช้สำหรับการวิดน้ำมาติดตั้งที่ถนนขวาง(ลูกเสือหมายเลข9, 2550)

ลาดพร้าว – ลาด หมายถึง ก. ปูแผ่ออกไป, เทต่ำหรือเอียงขึ้นน้อยๆ ส่วนคำว่า พพร้าว หมายถึงน. มะพร้าว ชื่อไม้ต้นชนิด Cocosnuciferaผลใช้เป็นอาหารและทำน้ำมัน

พระโขนง–พระ หมายถึง น. คำใช้แทนชื่อเรียกภิกษุสงฆ์ ส่วนคำว่า โขนง หมายถึง น. ขนง, คิ้ว

ช่องนนทรี–ช่อง หมายถึง น. ที่ว่างซึ่งเป็นทางเข้าออกได้ ส่วนคำว่า นนทรี หมายถึง น. ชื่อปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง

5. สินค้าที่ขาย หรือผลิต รวมถึงสิ่งที่พบในบริเวณนั้น ทั้งคน พืชพรรณ สัตว์หรือสิ่งของ พบทั้งหมด 13 คลอง ได้แก่

อั้งโล่ – อั้งโล่ หมายถึง น. เต่าไฟดินเผาชนิดหนึ่งของจีน ยกไปได้

โองอ่าง – โอง หมายถึง น. ภาชนะสำหรับขังน้ำ ส่วนคำว่า อ่าง หมายถึง น. ภาชนะสำหรับใส่น้ำ ในอดีต ชาวรามัญนำโองอ่างมาขายเป็นจำนวนมาก(ส.พलयน้อย,2544, น.21)

วู้– วู้ หมายถึง น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดBostaurusLinnชาวบ้านเลี้ยงวู้เพื่อใช้ทำไร่ ไถนา

ซุง – ซุง หมายถึง น. ต้นไม้ขนาดใหญ่ที่โค่นแล้วตัดกิ่งก้านออกก่อนแปรรูป

เตย – เตย หมายถึง น. ชื่อไม้พุ่มหรือไม้ต้นหลายชนิดในสกุล Pandanus ใบแคบยาวเรียงสลับเวียนเป็นเกลียวขึ้นไปจนถึงยอด เนื่องจากมีต้นเตยขึ้นเป็นจำนวนมาก

ส้มป่อย – ส้มป่อย หมายถึง น. ไม้เถาเนื้อแข็งชนิด Acacia concinna(Wild.)

หลอด – หลอด หมายถึง น. ของกลมยาวขนาดเล็กที่มีรูตลอด

จั่น – จั่น หมายถึง น. ช่อดอกหมากหรือช่อดอกมะพร้าวเมื่อยังอ่อนอยู่

ลำพังพวย–ลำ หมายถึง น. ตัวของคน สัตว์ หรือสิ่งต่างๆ ไม่นับส่วนที่เป็นแขนขาหรือกึ่งก้าน ส่วนคำว่า

พังพวย หมายถึง น. ชื่อไม้ต้นชนิด Ludwigiaadscendensทอดเลื้อยไปตามผิวน้ำ กินได้

กุ่ม– กุ่ม หมายถึง น. ชื่อไม้ต้นในสกุล Crateva ใบย่อย 3 ใบ ดอกเป็นช่อ กลีบดอกสีขาวแล้วกลายเป็นสีเหลือง

กรวย – กรวย หมายถึง น. ชื่อไม้ต้นชนิด Horsfieldiarya(Gaertn.) ขึ้นตามฝั่งน้ำลำคลอง ใบเป็นมันคล้ายใบจำปี

ทรงกระเทียม – ทรงกระเทียม หมายถึง น. ชื่อไม้ล้มลุกชนิด Eleocharisdulcis(Burm.f.) ลำต้นกลม มีกาบบางๆ หุ้มที่โคน ดอกเป็นกระจุก มีหัวกินได้

นางชี – นาง หมายถึง น. คำประกอบหน้าคำเพื่อแสดงว่าเป็นเพศหญิง ส่วนคำว่า ชี หมายถึง น. นักบวช

6. สถานที่ในบริเวณนั้น อาจอยู่ใกล้หรือติดกับคลอง พบทั้งหมด11 คลอง ได้แก่

ถนน– ถนน หมายถึง น. ทางที่ทำขึ้น

ตลาด – ตลาด หมายถึง น. ที่ชุมนุมเพื่อซื้อขายของต่างๆ ในสมัยหนึ่งเป็นตลาดปลาที่ใหญ่ที่สุด ทางปลายคลองข้างใต้เรียกกันว่า ปากคลองตลาด (ส.พलयน้อย,2544, น.21)

หัวลำโพง–เป็นชื่อสถานีรถไฟกรุงเทพ บ้างก็ว่ามาจากชื่อทุ่งกว้างบริเวณนั้น ซึ่งใช้เป็นที่เลี้ยงวัวของแขกเมื่อชาวบ้านเห็นฝูงวัวที่วิ่งกันอย่างคึกคะนองอยู่กลางทุ่งจึงเรียก “ทุ่งวัวลำพอง” และได้ตลาดเคลื่อนมาเป็น

“หัวลำโพง” ในภายหลังบ้างก็สันนิษฐานว่าเป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง คือ “ต้นลำโพง” ซึ่งเคยมีมากในบริเวณนี้ (ทวีศักดิ์, 2551)

หัวลำโพงเก่า–หัวลำโพงเป็นชื่อสถานีรถไฟกรุงเทพเก่า หมายถึง ว. ก่อน, ไม่ใหม่

ศาลเจ้าเก่า –ศาลเจ้า หมายถึง น. อาคารสำหรับเทพารักษ์สิงสถิตอยู่ ส่วนคำว่า เก่า หมายถึง ว. ก่อน, ไม่ใหม่

สวนน้อย– สวน หมายถึง น. บริเวณที่ปลูกต้นไม้เป็นจำนวนมาก ส่วนคำว่า น้อย หมายถึง ว. ไม่มาก, ด้อยกว่าความสำคัญหรือเป็นรอง

สวนหลวง- สวน หมายถึง น. บริเวณที่ปลูกต้นไม้เป็นจำนวนมาก ส่วนคำว่า หลวง หมายถึง ว. ที่เป็นของพระมหากษัตริย์

บ้านใหม่ – บ้าน หมายถึง น. ที่อยู่อาศัย ส่วนคำว่า ใหม่ หมายถึง ว. เพิ่งมี, ไม่ใช่เก่า

บ้านฉวน– บ้าน หมายถึง น. ที่อยู่อาศัย ส่วนคำว่าฉวน หมายถึง น. ชนชาติหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ของประเทศจีนเป็นพื้นที่ที่ชาวฉวนอาศัยอยู่กันเป็นชุมชน

บ้านม้า – บ้าน หมายถึง น. ที่อยู่อาศัยส่วนคำว่า ม้า หมายถึง น. ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด Equuscaballus(Linn.) มีกีบเดี่ยว รูปร่างสูงใหญ่ ขายาว หางเป็นพู่ มีขนแผงคอยาววิ่งได้เร็ว ใช้เป็นพาหนะขี่และเทียมรถ

บ้านหล่อ – บ้าน หมายถึง น. ที่อยู่อาศัย ส่วนคำว่า หล่อ หมายถึง ก. เทโลหะเหลวหรือขี้ผึ้งเหลวเป็นต้นลงในแม่พิมพ์ แล้วทิ้งให้แข็งเป็นรูปตามแบบ

7. ความเป็นมา และความเชื่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดชื่อคลอง หรือเล่าสืบต่อกันมาพบทั้งหมด 5 คลอง ได้แก่

หลอแหล- เพี้ยนมาจากคำว่า “รอนแรม” เพราะเนื่องจากในสมัยก่อนช่วงที่เกิดสงครามไทยกับเขมรไทยส่งกองทัพไปปราบกบฏ ซึ่งจำเป็นต้องเดินทางผ่านเส้นทางนี้ และด้วยความที่มีระยะทางไกลมากนี้เองจึงทำให้กว่าจะเดินทางมาถึงก็รอนแรมใกล้ตะวันตกดินแล้ว

สามแสน– เชื่อกันว่ามีพระพุทธรูปลอยน้ำมาแถวแม่น้ำเจ้าพระยาแถวๆคลองแห่งหนึ่งที่ไม่มีชื่อ ชาวบ้านพากันระดมคนมานิมนต์พระพุทธรูปนั้นระดมกันถึง สามแสน คนก็ดึงพระพุทธรูปขึ้นมาจากน้ำไม่ได้คนแถวนั้นก็เลยเรียกแถวนั้นว่า สามแสน และเพี้ยนมาเป็นสามแสน(ตราชู กาญจนสถิตย์, 2556)

ฆ่าเด็ก - ในสมัยก่อนเคยมีคดีฆ่าเด็กชายวัย 4 - 5 ขวบและนำศพมาทิ้งไว้ในคลองดังกล่าว แต่ตำรวจไม่สามารถจับกุมผู้ก่อเหตุได้

ท่าวาสุกรี– ท่า หมายถึงน. ฝั่งน้ำสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ ที่มาของชื่อ"วาสุกรี" นี้สืบเนื่องมาจากตามคติโบราณพระเจ้าแผ่นดินเปรียบเสมือนพระนารายณ์ซึ่งมีครุฑเป็นพาหนะแต่เวลาจะเสด็จทางน้ำจะต้องอาศัยพญานาคเจ้าแห่งน้ำในการเสด็จดังปรากฏนามของพญานาคตนหนึ่งที่มีชื่อว่าวาสุกรี(poneak, 2557)

แสนแสน - มาจากสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่คลองนี้ไหลผ่าน ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มเต็มไปด้วยทุ่งหญ้า มีน้ำขังเจิ่งนองตลอดปี จึงเป็นแหล่งเพาะพันธุ์งูแห่งใหญ่แต่ก็มีอีกข้อสันนิษฐานหนึ่งว่า"แสนแสน"เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาเขมรว่า "เสสาบ"เพราะในสมัยหนึ่งคนไทยเคยเรียกทะเลว่า "เส"หรือ "เส"ส่วนคำว่า "สาบ" เป็นภาษาเขมรแปลว่า"จืด"คำนี้คนไทยยืมมาใช้เรียกทะเลน้ำจืดว่า"ทะเลสาบ"อย่างที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น"เสสาบ"หรือที่แปลว่าทะเลน้ำจืด อาจถูกนำมาใช้เรียกคลองน้ำจืดอันกว้างและยาวแห่งนี้ แล้วเพี้ยนเสียงกลายมาเป็น"แสนแสน"ตามกาลเวลาที่ผ่านไป ประกอบกับในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยได้กวาดต้อนเชลยศึกชาวเขมรมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ย่านบางกะปิเป็นจำนวนมาก ชาวเขมรจึงอาจเรียกคลองที่ไหลผ่านแหล่งชุมชนของตนด้วยภาษาเขมร แล้วเพี้ยนมาเป็นแสนแสนดังที่กล่าวไปแล้ว(นิรชา ชินพันธ์และ มาลัยวรรณจันทร์, 2554)

8. ชื่อคน อาจเป็นบุคคลสำคัญ หรือผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างคลอง พบทั้งหมด 4ชื่อ ได้แก่

พญาเวก – ไม่ทราบข้อมูลแน่ชัด แต่สันนิษฐานว่ามาจากชื่อ พระยาเวก

มหานาค– ชาวกรุงศรีฯ ชนนานามคลองนี้ตามชื่อของพระภิกษุรูปหนึ่งบวชอยู่ที่วัดภูเขาทองซึ่งสึกออกมารับตำแหน่งหัวหน้างาน จนขุดคลองเสร็จเรียบร้อย

ประเวศบุรีรัมย์–เป็นชื่อของนายกองคุมขุดคลอง

พญาไท – สันนิษฐานว่ามาจากชื่อ พระยาไท พระราชาคณะผู้ใหญ่

9. อื่นๆ พบทั้งหมด 17ชื่อ ได้แก่

กะจะ- ในสมัยโบราณเรียกกันว่า "กาจัน" หรือ "กะจะหัวพลอย"

ข้าวัดใหม่ – ข้า หมายถึง น. ประชาชน ราษฎร วัด หมายถึง น. สถานที่ทางศาสนา ส่วนคำว่า ใหม่ หมายถึง ว. เพิ่งมี, ไม่ใช่เก่า

อรรช – อรรช หมายถึง ว. งามอย่างเวิ้งว้างน้อย

พลับพลา– พลับพลา หมายถึง น. ที่ประทับชั่วคราวสำหรับรองพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง

ประปา– ประปา หมายถึง น. กรองให้สะอาดปราศจากเชื้อโรค

ไผ่สิงห์โต – ไผ่ หมายถึง น. ชื่อไม้พุ่มหลายชนิดและหลายสกุลในวงศ์ Gramineae ขึ้นเป็นกอ ลำต้นเป็นปล้องๆ ส่วน สิงห์โต หมายถึง น. ชื่อสัตว์ในจินตนาการของจีน ถือว่ามีกำลังมากและมีหน้าตาดุร้าย

ลำปาก– ลำ หมายถึง น. ตัวของคน สัตว์ หรือสิ่งต่างๆ ไม่นับส่วนที่เป็นแขนขาหรือกึ่งก้านส่วนคำว่า ปาก หมายถึง ก. ตั่งฝั่งลง

ขวดใหญ่– ขวดเป็นศัพท์ท้องถิ่น หมายถึง น. ลำน้ำสายเล็กๆ ที่ใช้เป็นทางสัญจร ส่วนคำว่า ใหญ่ หมายถึง ว. โต, มีขนาดไม่เล็ก คือคลองที่มีขนาดใหญ่ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2541)

นางหงส์– สันนิษฐานว่าอาจเป็นชื่อเจ้าของที่ขุดคลอง ในประวัติวัดชัยมงคลว่า เหตุที่เรียกคลองนางหงส์ก็เพราะครั้งหนึ่งเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ได้ไปกลับลำที่บริเวณนั้น (ส.พลายน้อย, 2544, น.29)

สามวา– สาม หมายถึง น. จำนวนสองบวกหนึ่ง ส่วนคำว่า วา หมายถึง น. มาตราวัดตามประเพณี มีอัตราเท่ากับ 2 เมตร

ราชดำริ– ราช หมายถึง น. พระเจ้าแผ่นดิน ส่วนคำว่า ดำริ หมายถึง ก. คิด, ไตร่ตรอง ซึ่งก็คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(kamulet, 2551)

เปรมประชากร–เปรม หมายถึง ว. สบาย, อิ่มใจ ส่วนคำว่า ประชากร หมายถึง น. หมู่คน, หมู่พลเมือง

จุลนาค– จุล หมายถึง ว. เล็ก, น้อย ส่วนคำว่า นาค หมายถึง น. งูใหญ่มีหงอน เป็นสัตว์ในนิยาย

ชื่อหน้า– ชื่อ หมายถึง น. ชื่อไม้เครื่องบนสำหรับยึดหัวเสาด้านขวาง ส่วนคำว่า หน้า หมายถึง น. อยู่ตรงข้ามกับหลัง

คูเมืองเดิม–คู หมายถึง น. ร่องน้ำที่ขุดขึ้นเพื่อชักน้ำหรือเก็บน้ำไว้ใช้ เมือง หมายถึง น. แดน, จังหวัด ส่วนคำว่า เดิม หมายถึง ว. แรก, ก่อน, เก่าก่อน

ผดุงกรุงเกษม – ผดุง หมายถึง ก. ค้ำจุน กรุง หมายถึง น. เมืองหลวง ส่วนคำว่า เกשמ หมายถึง น. ความสุขสบาย ชื่อตรงกับจุดประสงค์สำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือขยายอาณาเขตเมืองหลวง และพัฒนากำแพงเมืองให้เจริญก้าวหน้า ตลอดจนอำนวยความสะดวกสบายในการคมนาคมแก่ราษฎร(คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2551)

น้ำแก้ว – น้ำ หมายถึง น. ของเหลวใส ไม่มีสี กลิ่น รส ใช้อุปโลกปโลก ส่วนคำว่า แก้ว หมายถึง น.

ภาชนะใส่น้ำดื่ม

จากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าความหมายส่วนใหญ่ 3 หมวดหมู่ ในการตั้งชื่อคลองคือตั้งชื่อตามชื่อวัดที่คลองผ่านจำนวน 21 คลอง ถัดมาคืออื่น ๆ จำนวน 17 คลอง และลักษณะทางภูมิศาสตร์จำนวน 14 คลอง

รองลงมาคือสินค้าที่ขาย หรือผลิต รวมถึงสิ่งที่พบในบริเวณนั้น ทั้งคน พืชพรรณ สัตว์ หรือสิ่งของ จำนวน 13 คลอง สถานที่ในบริเวณนั้นอาจอยู่ใกล้หรือติดกับคลองจำนวน 11 คลอง พื้นที่ เขตหรือแขวงในกรุงเทพจำนวน 5 คลอง ความเป็นมา และความเชื่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เกิดชื่อคลอง หรือเล่าสืบต่อกันมาจำนวน 5 คลองที่ตั้งหรือตำแหน่งจำนวน 4 คลอง และสุดท้ายคือชื่อคน อาจเป็นบุคคลสำคัญ หรือผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างคลองจำนวน 4 คลอง

สรุปได้ว่า รูปแบบโครงสร้างคำของชื่อคลองประกอบด้วย “คำหลัก” “คำหลัก+คำขยาย” “คำหลัก+คำหลัก” และ “คำขยาย+คำหลัก” ด้านความหมายที่พบส่วนใหญ่คือ ตั้งชื่อตามชื่อวัดที่คลองผ่าน แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านศาสนาพุทธของชาวเขตพระนคร เพราะวัดนับเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทั้งยังเป็นมงคลแก่คลอง เปรียบได้ว่าคลองมีความสำคัญเหมือนกับวัดเพราะเป็นสถานที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อนเช่นกัน

บรรณานุกรม

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง (2554). 100 ปี เขตบางกะปิ: ย้อนรอยตำนาน ร้อยอดีต 100 ปี เขตบางกะปิ. กรุงเทพฯ:

ม.ป.พ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ:

ราชบัณฑิตยสถาน.

วัดบวรนิเวศวิหาร. (2551). สมุดภาพพระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร. กรุงเทพฯ: สุรวัฒน์.

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2551). ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มติชน.

ส.พลายน้อย. (2544). ชื่อวัดตามคลอง (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สายธาร.

กรุงเทพมหานคร. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559, จาก <https://th.m.wikipedia.org/wiki/>

กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จันทบุรี. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก

<http://www.thaitambon.com/tambon/220108>

คลองประเวศบุรีรมย์. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559, จาก <http://www.travelthaimagazine.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538692533&Ntype=69>

com/index.php?lay=show&ac=article&id=538692533&Ntype=69

คลองมหานาค. (22 มีนาคม 2550). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก

<http://www.vcharkarn.com/varticle/336>

ตราชู กาญจนสถิตย์. (30 ตุลาคม 2556). สามเสน ซีนี่มีตำนาน. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก

<http://www.trachoo.com/2013/10/30/>

ทวีศักดิ์. (16 ตุลาคม 2551). "สถานีรถไฟหัวลำโพง" ในมุมที่คุณอาจยังไม่เคยเห็นมาก่อน. สืบค้นเมื่อ

วันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก [http://www.oknation.net/blog/mrtaweesak-](http://www.oknation.net/blog/mrtaweesak-photo/2008/10/16/entry-1)

[photo/2008/10/16/entry-1](http://www.oknation.net/blog/mrtaweesak-photo/2008/10/16/entry-1)

โรมัสเฮย์เวิร์ด เฮย์. (26 พฤศจิกายน 2556). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก

https://th.wikipedia.org/wiki/โรมัส_เฮย์เวิร์ด_เฮย์

น้องพลอย [นามแฝง]. (27 กรกฎาคม 2558). ประวัติและความสำคัญของวัดมกุฏกษัตริยาราม ราช

วรวิหารกรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก [http://www.dhammajak.net/](http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?t=47918)

[forums/viewtopic.php?t=47918](http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?t=47918)

นิรชา ชินพันธ์และ มาลัยวรรณจันทร์. (31 มกราคม 2554). คลองแสนแสบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม

2559, จาก <http://www.thaigoodview.com/node/88178>

นิรชา ชินพันธ์และ มาลัยวรรณจันทร์. (31 มกราคม 2554). ประวัติสถานที่ "คลองสาทรและถนนสาทร".

สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก <http://www.thaigoodview.com/node/88180>

พระมหาวิมลวิมลญาณ. (ม.ป.ป.). ประวัติวัดยานนาวา. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก

<http://www.dhammaaromdee.com/customize-ประวัติวัดยานนาวา-51451-1.html>

เยือน "วัดเทพธิดาราม" อารามของ "พระราชธิดา". (21 สิงหาคม 2551). สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม

2559, จาก <http://www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=13568>

รายชื่อคลองในกรุงเทพมหานคร. (30 กรกฎาคม 2558). สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559, จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อคลองในกรุงเทพมหานคร>

ลูกเสือหมายเลข 9 [นามแฝง]. (16 เมษายน 2550). ถนนสีลม. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก

<http://www.oknation.net/blog/chai/2007/04/16/entry-4>

วัดตรีทศเทพวรวิหาร. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก [http://www.bangkoktourist.](http://www.bangkoktourist.com/site/th/wat-tri-thotsathep-worawihan/)

[com/site/th/wat-tri-thotsathep-worawihan/](http://www.bangkoktourist.com/site/th/wat-tri-thotsathep-worawihan/)

วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก <http://www.dhamma-thai.org/watthai/bangkok/wattheptsirin.php>

วัดลิตาราม(วัดคอกหมู). (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก

<https://sites.google.com/site/allthaitemple/wad-si-ta-ram-wad-kh-xk-hmu>

สาวิตรี ตลับแป้น. (10 กุมภาพันธ์ 2551). พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร เขตบางนา. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review_inside_ByMember_Detail.php?id=155&CID=4333

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2541). ชวด-โฉลง แห่งท้องทุ่งบางพลี. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก <http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=857>

สำนักงานเขตคันทนาวา. (31 ธันวาคม 2555). ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและประเพณี. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559, จาก <https://sites.google.com/site/ssmba55021592/khxmul-thawpi/naeana-chumchn/prachakr-sersthkic-sangkhm-laea-prapheni>

หนุ่มลูกทุ่ง [นามแฝง]. (20 กันยายน 2548). ชมศิลปกรรมแห่งความงดงามที่ "วัดราชาฯ". สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9480000128604>

องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระบือ. (ม.ป.ป.). ประวัติและความเป็นมาของบางกระบือ. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก <http://www.bangkrabue.go.th/main001.aspx>

Kamulet [นามแฝง]. (3 มกราคม 2551). ราชดำริ. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559, จาก http://forum.uamulet.com/view_topic.aspx?bid=2&qid=1877

Poneak [นามแฝง]. (19 มกราคม 2557). ทำ"วาสุกรี" ซื่อนี้มีที่มา. สืบค้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559, จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=poneak&month=01-2014&date=19&group=6&gblog=35>

Sitthi [นามแฝง]. (23 มกราคม 2552). วัดสัมณานิยมบริหาร (วัดญวน สะพานขาว). สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก <http://www.oknation.net/blog/sitthi/2009/01/23/entry-1>

TuiLaksi [นามแฝง]. (13 มกราคม 2556). วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2559, จาก <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=tui14&month=01-2013&date=12&group=4&gblog=24>